

بررسی میزان استفاده از روش های پیشگیری از بارداری قبل از اولین حاملگی

رفعت بخت*، کبری شایگان زاهدان**، افسر امیدی***

دریافت: ۸۷/۱۱/۱، پذیرش: ۸۸/۹/۳

چکیده:

مقدمه و هدف: فاصله گذاری بین ازدواج و اولین حاملگی به تکامل رابطه دو جانبه زن و شوهر، کسب آمادگی برای تربیت فرزند، رشد اقتصادی خانواده و در نتیجه تحکیم بنیاد خانواده می انجامد. این مطالعه با هدف تعیین میزان استفاده از روش های پیشگیری از بارداری قبل از اولین حاملگی در زنان نولی پار انجام گرفت.

روش کار: این مطالعه توصیفی - تحلیلی گذشته نگر بر روی ۵۶۴ نفر از زنان نولی پار مراجعه کننده به مراکز بهداشتی همدان در سال ۱۳۸۵ انجام شد. نمونه گیری به صورت خوشه ای ساده و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بود. از نرم افزار SPSS برای تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شد.

نتایج: میانگین سن افراد مورد مطالعه ۲۳/۴ سال و میانگین فاصله ازدواج تا اولین حاملگی ۲۴/۵ ماه بود. ۸۰/۷ درصد افراد قبل از اولین حاملگی از روش های پیشگیری از بارداری استفاده می نمودند و میانگین مدت پیشگیری قبل از اولین حاملگی ۱۹/۲ ماه بود و ۶۴/۸ درصد آن ها ۱ سال و بیشتر آن را به کار می بردند. رایجترین روش جلوگیری از بارداری مورد استفاده پس از ازدواج قرص ترکیبی (۵۸/۵٪)، *withdrawal* (۳۶٪) و کاندوم (۱۴/۶٪) بود. ۲۸/۹۲٪ از افرادی که پیشگیری از بارداری داشتند روش اول خود را قطع کرده و از روش دیگری استفاده نمودند که روش پیشگیری اولیه در ۷۸/۶۲٪ آنها قرص های ترکیبی ضدبارداری بوده است و رایج ترین روش دوم مورد استفاده در این افراد منقطع (۶۱/۸٪) بود. از نظر منبع آگاهی شایع ترین منبع آگاهی افراد در خصوص استفاده از روش پیشگیری مراکز تنظیم خانواده (۶۱/۳٪) بود.

نتیجه نهایی: اکثر زوجها قبل از اولین حاملگی از روشهای جلوگیری از بارداری استفاده می نمودند و آنرا بیش از یکسال بکار می بردند و رایجترین روش جلوگیری از بارداری قرص ترکیبی بود و شایعترین منبع آگاهی افراد در خصوص استفاده از روش پیشگیری از بارداری مراکز تنظیم خانواده بود.

کلید واژه ها: آبستنی / دفعات زایمان / روشهای پیشگیری از آبستنی

مقدمه:

تنظیم خانواده نقش شناخته شده ای در کنترل رشد جمعیت دارد. از جمله مهمترین جنبه های تنظیم خانواده توجه به استفاده از روش های پیشگیری از بارداری در زوج های تازه ازدواج کرده است؛ زیرا آمادگی برای ازدواج به معنای کسب آمادگی برای پدر شدن و مادر شدن نیست. وقوع بارداری در صورتیکه زوجین از نظر اقتصادی،

طبق مطالعات انجام شده تا سال ۲۰۲۵ میلادی جمعیت جهان به ۸/۵ میلیارد نفر خواهد رسید که از این رشد حدود ۷/۱ میلیارد مربوط به کشورهای درحال توسعه می باشد (۱). ایران نیز در بین کشورهای در حال توسعه با رشد بی سابقه ای از جمعیت روبرو بوده است بطوریکه در سالهای ۱۳۶۵-۱۳۵۵ رشد جمعیت ۳/۹٪

* عضو مرکز تحقیقات مراقبتهای مادر و کودک و عضو هیأت علمی گروه بهداشت مادر و کودک دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی همدان (rbakht@yahoo.com)

** کارشناس مامایی

*** عضو مرکز تحقیقات مراقبتهای مادر و کودک و عضو هیأت علمی گروه بهداشت جامعه دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی همدان

مادر شدن بر آن شدیم که استفاده از روش های پیشگیری از بارداری قبل از اولین حاملگی را در خانمهای نولی پار مراجعه کننده به درمانگاه های بهداشتی-درمانی شهر همدان بررسی نمائیم.

روش کار:

این مطالعه از نوع توصیفی - تحلیلی گذشته نگر است که بر روی ۵۶۴ نفر از زنان نولی پار مراجعه کننده به مراکز بهداشتی - درمانی سطح شهر همدان در سال ۱۳۸۵ انجام شد. ابتدا با مطالعه و بررسی موضوع، عنوان، اهداف و فرضیات طرح، جامعه نمونه ها و طراحی چگونگی انجام پژوهش مشخص گردید.

پس از جمع آوری اطلاعات پایه در سطح شهر همدان، زیر نظر مشاور آماری حجم نمونه مشخص گردید. در مرحله اول نمونه گیری، ۷ درمانگاه و ۵ پایگاه درمانی بصورت خوشه‌ای انتخاب شدند. در مرحله دوم نمونه گیری از هر خوشه ۴۷ نفر بصورت تصادفی ساده انتخاب شدند و سعی شد که نمونه انتخاب شده به این طریق با خطای کمتر معرف جامعه واقعی زنان نولی پار شهر همدان باشد.

ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بود و از نرم افزار *SPSS* برای تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شد.

نتایج:

مشخصات دموگرافیک افراد مورد مطالعه به شرح زیر بود:

میانگین سن واحدهای مورد پژوهش ۲۳/۴ سال بوده و بیشترین افراد مورد مطالعه در محدوده سنی ۲۰-۲۹ سال (۷۸/۲٪) قرار داشتند و از نظر سن پرخطر ۹۶/۵ درصد افراد در محدوده سنی ۱۸-۳۵ سال قرار داشته و ۳ درصد زیر ۱۸ سال و ۰/۵ درصد بالای ۳۵ سال بودند. سن همسر طیفی از حداقل ۱۷ سال و حداکثر ۶۹ سال داشته و گروه سنی ۲۰-۲۹ سال دارای بیشترین تعداد بوده و فقط ۰/۲ درصد آنها زیر ۲۰ سال و ۲/۵ درصد آنها ۴۰ ساله یا بیشتر بودند و میانگین آن ۲۸/۲ سال بود. بدین ترتیب میانگین فاصله سنی زن و شوهر در مطالعه حاضر ۴/۸ سال بود.

اجتماعی و روانی آمادگی لازم برای پذیرش آن را نداشته باشند ممکن است منجر به مشکلات قابل توجهی در زندگی آنان شود(۳).

همچنین گذشت زمان و فاصله گذاری بین ازدواج تا اولین حاملگی به تکامل رابطه دوجانبه زن و شوهر کمک می کند و همسران به مرحله ثابتي می رسند که با توافق بیشتر قادر به پذیرش مسئولیت تربیت و پرورش فرزند خواهند بود و تحکیم بنیاد خانواده از بروز طلاق و مشکلات عدیده پس از آن جلوگیری بعمل خواهد آورد(۴). از سوی دیگر اکثر خانم هایی که درسین پائین و نوجوانی فعالیت جنسی را آغاز کرده اند، در معرض خطر بارداری ناخواسته و عوارض ناشی از این بارداری در سن پائین قرار دارند. فقر اقتصادی، عدم دسترسی به وسایل پیشگیری از بارداری و باورهای متناقض در مورد مسائل جنسی از عوامل عمده در باروری نوجوانان هستند. همچنین حاملگی در سنین زیر ۱۸ سال جزء حاملگی های پرخطر محسوب می شود و بهترین سن برای مادر شدن، سن ۲۰ تا ۳۰ سالگی است(۵). این در حالی است که طبق آمار زیج حیاتی سال ۱۳۷۶ میزان بروز زایمانهای زیر ۲۰ سال در کشور در جهرم، فسا و استانهای قزوین، کردستان، مازندران، مرکزی و همدان بیشتر از میانگین کشوری بوده است(۶). در مطالعات دموگرافیک و بهداشتی که در سال ۷۹ توسط وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی انجام شد، میزان بارداری ناخواسته در مناطق شهری ۳۱ درصد و در مناطق روستایی ۳۴ درصد برآورد شده است که استان همدان از این نظر نسبت به سایر مناطق کشور دارای وضعیت نامطلوب تری میباشد، به گونه ای که رقم حاملگی ناخواسته در مناطق شهری استان ۴۱/۵ درصد و در روستا ۴۲/۶ درصد بوده است که حاکی از لزوم اهمیت بر توجه بیشتر به امر تنظیم خانواده است(۷).

بدلیل اهمیت کنترل رشد جمعیت -در کشور ما بعنوان یکی از کشورهای در حال توسعه- و پیشگیری از حاملگی های ناخواسته و عوارض ناشی از آن و به تاخیر انداختن حاملگی اول تا زمان کسب آمادگی برای پدر و

میانگین مدت پیشگیری از بارداری قبل از اولین حاملگی ۱۹/۲ ماه بود و ۳۵/۲ درصد آنها کمتر از ۱ سال و ۶۴/۸ درصد آن ها ۱ سال و بیشتر آن را به کار می بردند (جدول ۲).

جدول ۲: توزیع فراوانی مطلق و نسبی مدت استفاده از روشهای پیشگیری از بارداری قبل از اولین حاملگی در واحدهای

مورد پژوهش

درصد	تعداد	مدت استفاده از روش پیشگیری (ماه)
۳۵/۲	۱۶۱	<۱۲
۲۱/۹	۱۰۰	۱۲-۲۳
۲۲/۱	۱۰۱	۲۴-۳۵
۱۰/۹	۵۰	۳۶-۴۷
۹/۸	۴۵	≥۴۸
۱۰۰	۴۵۷	جمع کل

Mean=۱۹/۲

در مورد فراوانی استفاده از اولین روش جلوگیری از بارداری شایعترین روش در افراد پیشگیری کننده قرص ترکیبی (۴۸/۵٪) و سپس منقطع (۳۶٪) و بعد از آن کاندوم بود و فقط ۰/۲ درصد افراد از آمپول پروژسترونی جلوگیری از بارداری استفاده می نمودند(جدول ۳).

جدول ۳: توزیع فراوانی مطلق و نسبی استفاده از روشهای

پیشگیری از بارداری قبل از اولین حاملگی در واحدهای

مورد پژوهش

درصد	تعداد	نوع روش پیشگیری از بارداری
۴۸/۵	۲۲۰	قرص ترکیبی
۳۶	۱۶۳	منقطع
۱۴/۶	۶۶	کاندوم
۰/۷	۳	پرهیز دوره ای
۰/۲	۱	آمپول تزریقی
۱۰۰	۴۵۳	جمع

۲۸/۹۲ درصد از افرادی که پیشگیری از بارداری داشتند روش اول خود را قطع کرده و روش دیگری استفاده نمودند که روش پیشگیری اولیه در ۷۸/۶۲٪ (۱۰۳ نفر) آنها قرص های ترکیبی ضدبارداری بوده است و شایعترین روش دوم مورد استفاده منقطع (۶۱/۸٪) و سپس کاندوم (۳۱/۳٪) بود.

از نظر تحصیلات، ۴۰ درصد افراد دارای تحصیلات دبیرستانی و ۱۴/۵ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بوده و ۱/۴ درصد افراد بیسواد بودند. ۳۶/۵ درصد همسران نیز دارای تحصیلات دبیرستانی و ۱۴/۷ درصد تحصیلات دانشگاهی و ۲/۳ درصد بیسواد بودند. از نظر شغل ۹۳/۱ درصد زنان خانه دار بوده و ۶۳/۸ درصد همسران آنها شغل آزاد داشتند.

نتایج حاصل از این بررسی نشان داد که :

میانگین فاصله ازدواج تا اولین حاملگی ۲۴/۵ ماه بود. همچنین فاصله ازدواج تا اولین حاملگی در ۲۹/۷ درصد افراد کمتر از ۱ سال و در ۱۹ درصد افراد ۴ سال و بیشتر بود(جدول ۱).

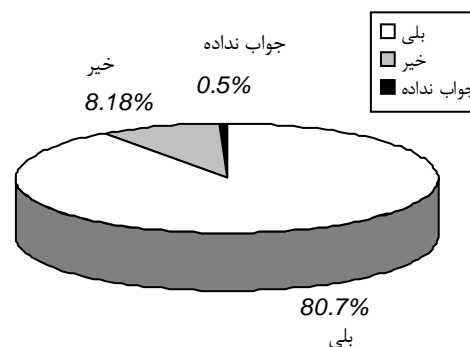
جدول ۱: توزیع فراوانی مطلق و نسبی فاصله ازدواج تا اولین

حاملگی در واحدهای مورد پژوهش

درصد	تعداد	فاصله ازدواج(ماه)
۲۹/۷	۱۶۵	<۱۲
۱۹/۸	۱۱۰	۱۲-۲۳
۱۸/۷	۱۰۴	۲۴-۳۵
۱۲/۸	۷۱	۳۶-۴۷
۱۹	۱۰۶	≥۴۸
۱۰۰	۵۵۶	جمع کل *

* ۸ نفر به این سؤال پاسخ ندادند. Mean=۲۴/۵

۸۰/۷ درصد افراد مورد مطالعه قبل از اولین حاملگی از روش های پیشگیری از بارداری استفاده می نمودند (نمودار ۱).

نمودار ۱: توزیع فراوانی نسبی استفاده از روش های پیشگیری از بارداری قبل از اولین حاملگی در واحدهای مورد پژوهش

اولین فرزند از روشهای پیشگیری از بارداری استفاده نمیکردند (۹) ولی پس از گذشت چند سال در شانگهای از سال ۱۹۸۷ الی ۱۹۹۵ تقریباً نیمی از زوجین تازه ازدواج کرده از روشهای ضدبارداری برای به تعویق انداختن اولین حاملگی استفاده می نمودند (۱۰) و ۴۱ درصد از زوجهای روستایی بنگلادش نیز پس از ازدواج از روشهای مدرن ضدبارداری استفاده می کردند (۱۱).

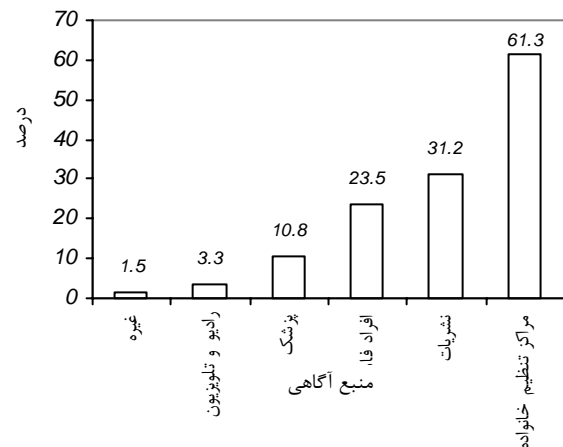
نتایج مطالعه انستیتو آمار هند در سال ۱۹۹۶ در هند نشان داد که فاصله بین ازدواج و اولین تولد در هند خصوصاً در جوامع روستایی آن طولانی تر از جوامع غربی است که علت آن بعضی از آداب و رسوم اجتماعی مثل دیدار مکرر خانم با والدین و کاهش شانس مقاربت ذکر شده است (۱۲) همچنین نتایج حاصل از مطالعه سال ۱۹۹۳ دانشگاه میشیگان آمریکا روی جامعه زنان نشان داد که ازدواج و نحوه زندگی و اثر آن بر دفعات مقاربت و تاثیر آن بر روی تولد فرزند اول حائز اهمیت است. بطور مثال ازدواج فامیلی سبب تسریع تولد فرزند اول می شود و زندگی در خانواده های پر جمعیت سبب کاهش تماس های منجر به ولادت فرزند اول می شود (۱۳).

در مطالعه ما رایجترین روش جلوگیری از بارداری مورد استفاده پس از ازدواج قرص ترکیبی (۴۸/۵٪) و سپس منقطع (۳۶٪) بود در صورتیکه اسلامی در سال ۱۳۷۷ شایعترین روش پس از ازدواج در استان همدان را منقطع (۶۱/۹٪) ذکر نموده است (۵). در مطالعه ای که فتح زاده نیز در مورد روشهای جلوگیری از بارداری در زنان در سنین باروری در اهر انجام داده بود استفاده از قرص بیشترین درصد (۴۴/۴٪) را به خود اختصاص داده بود (۱۴).

در ترکیه رایجترین روش پیشگیری از بارداری در زوجین تازه ازدواج کرده کاندوم (۳۴/۲٪) و سپس قرص خوراکی (۳۱/۲٪) بود (۸). در شانگهای چین نیز رایجترین روشها کاندوم، منقطع و پرهیز دوره ای بود (۱۰) ولی در زوجین روستایی بنگلادش رایجترین روش مصرف قرصهای خوراکی ضدبارداری (۶۹/۹٪) بود (۱۱).

در مطالعه ما رایجترین منبع آگاهی در خصوص

از نظر منبع آگاهی شایع ترین منبع آگاهی افراد در خصوص استفاده از روش پیشگیری مراکز تنظیم خانواده (۶۱/۳٪) بود و سایر منابع شامل نشریات و منابع مکتوب (۳۱/۲٪)، افراد فامیل (۲۳/۵٪)، پزشک، رادیو و تلویزیون، کتب و غیره بود (نمودار ۲).

نمودار ۲: توزیع نسبی منبع آگاهی از روشهای پیشگیری از بارداری در واحدهای مورد پژوهش

بحث:

در پژوهش حاضر میانگین سن زنان نولی پار شرکت کننده در مطالعه ۲۳/۴ سال و میانگین فاصله بین ازدواج تا اولین حاملگی ۲۴/۵ ماه بود که نسبت به مطالعه مشابه در سال ۱۳۷۷ در استان همدان میانگین فاصله بین ازدواج تا اولین حاملگی افزایش داشته است (۵).

در پژوهش حاضر بیش از نیمی از افراد مورد مطالعه پس از ازدواج از روش های پیشگیری از بارداری استفاده می نمودند و تنها در حدود ۲۹/۷ درصد واحدهای مورد پژوهش فاصله بین ازدواج تا اولین حاملگی کمتر از یکسال بود. در حالیکه در مطالعه مشابه در سال ۱۳۷۷ در استان همدان ۴۹ درصد افراد از روش های پیشگیری از بارداری استفاده نموده و در ۶۴ درصد آنان فاصله بین ازدواج تا وقوع اولین بارداری، کمتر از یکسال بود (۵). در حالیکه در کشور همسایه ترکیه در مطالعه ای که در سال ۲۰۰۵ انجام شد ۸۰/۹ درصد افراد پس از ازدواج از هیچ روش پیشگیری از بارداری استفاده نمی کردند (۸) در چین از سال ۱۹۸۰ الی ۱۹۹۲ اکثر زوجها قبل از تولد

5. Eslami B, Arab M. [Study of marriage and first pregnancy interval in Hamadan county in 1998]. Ph.D. Thesis Hamadan University of Medical Sciences & Health Services, 1998. (Persian)
6. Taghavi M, Jamshid beygi E, Azad AM. [Vital Horoscope in 1997, Quarterly Behvarz]. No 50, www.magiran.com/view.asp? ID=49993. (Persian)
7. Health ministration, Office of family health and population, Appearance of Health and Population in Islamic Republic of Iran, 2000: 56-81. (Persian)
8. Bozkurt N, Özkan S, Onan A, Korucuoglu U, Aygün R, Himmetoğlu O. Distribution of contraceptive use in a Turkish population. Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol 2007;131:52-6.
9. Zheng Z. Social-demographic influence on first birth interval in China, 1980-1992. J Biosoc Sci 2000; 32(3):315-27.
10. Che Y, Cleland J. Contraceptive use before and after marriage in Shanghai. Stud Fam Plann 2003; 34(1):44-52.
11. Ahmed S, Nahar S. Contraceptive prevalence among adolescent married women in rural Bangladesh. Mymensingh Med J 2008; 17(1): 42-5.
12. Muukherjee SW, Bhatlacharya BN, Singh kk. Distribution of time of birth in present of social customs regulating physical separation and coital frequency. Math-Biosci 1996; 13 (1): 1-21.
13. Fricke T, Teachman JD. Writing the names: marriage style living arrangements and first birth interval in a Nepali society. Demography. 1993; 30 (2); 175-8.
14. Fathzade Gharibe H. [Study on population, economic, social, effective use of equipment and contraceptive methods and fertility reduction] (Case study: women married Ahar city). M.Sc. Thesis. Shiraz University of Medical Sciences & Health Services, 2000. (Persian)
15. Ahmad Shirvani M, Omidian A. [Use of natural contraceptive methods and their related factors]. Journal of Hayat 2007; 13(3):37-47. (Persian)

استفاده از روشهای پیشگیری از بارداری مراکز تنظیم خانواده (۶۱/۳٪) بود احمدشیروانی نیز در مطالعه خود بیشترین منبع کسب اطلاعات در مورد روشهای پیشگیری از بارداری را کارکنان مراکز بهداشتی درمانی (۶۳/۴٪) ذکر نموده است (۱۵).

نتیجه نهایی:

اکثر زوجها قبل از اولین حاملگی از روشهای جلوگیری از بارداری استفاده می نمودند و آنرا بیش از یکسال بکار می بردند و رایجترین روش جلوگیری از بارداری قرص ترکیبی بود و شایعترین منبع آگاهی افراد در خصوص استفاده از روش پیشگیری مراکز تنظیم خانواده بود.

سپاسگزاری:

بدین وسیله از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی همدان و پرسنل محترم مامایی و بهداشت خانواده درمانگاهها و پایگاههای بهداشتی همدان که ما را در اجرای این طرح یاری نمودند کمال تشکر را می نمایم.

منابع:

1. Reza Soltani P, Parsa S. [Maternal and child health]. Sangesh Publisher, 2002:368. (Persian)
2. Shojaei Tehrani H, Ebadifard F. [Population, Family planning and reproductive health]. Samat Publisher, 2001:13. (Persian)
3. Parizade SMJ, Khadivezade T. [Comprehensive public health book. Before marriage health]. Ministry of Health and Medical Education. 3rd ed. 2008:1537-9. (Persian).
4. Amani M. [View to pregnancy and birth decrease in Iran]. Family health journal, family planning association of Islamic Republic of Iran 1996; 1(3): 12-24. (Persian)